

पश्चिमात्य करण आणि शहरीकरणाच्या ग्रामीण भागावर होणारा परिणाम

डॉ मनोहर भीकाजी सिरसातो
सहायक प्रोफेसर
परदेशी आणि भारतीय भाषा शाळा
शाळा ओ पी जे एस युनिवर्सिटी, चुरू राजस्थान
चुरू राजस्थान

भंडारकर अजिंक्य मोहनराव
पीएच.डी शोधार्थी
परदेशी आणि भारतीय भाषा
ओ पी जे एस युनिवर्सिटी,

गोषवारा

या प्रेझेंटेशनचा उद्देश ग्रामीण भाग आणि ग्रामीण शहरे स्थानिक वर्ण आणि स्थानाचे विघटन होण्यामध्ये किंवा अनेकदा खेदजनकपणे बजावत असलेल्या भूमिकेची व्याख्या करणे हा आहे! या प्रेझेंटेशनमध्ये असलेली निरीक्षणे अनेक वेगवेगळ्या लोकलमधील ग्रामीण भागांच्या बहुतांश प्रकाततांना ला! या कामाचा मुख्य युक्तिवाद असा आहे की जिथे जिथे व्यवहार्य ग्रामीण वसाहती अस्तित्वात आहेत, तिथे सरकार, व्यावसायिक नियोजक आणि तेथील रहिवाशांनी त्यांची शक्ती तात्काळ जागेवर केंद्रित केली पाहिजे - जर आपण यशस्वी व्हायचे असेल तर त्यांनी "स्थानिक" शब्दाचा अर्थ काढला पाहिजे! "स्थानिक समुदाय" धी धारणा आणि पालनपोषण! ग्रामीण विकासाचा सिद्धांत प्रभावी व्हायचा असेल तर, लोकसंख्येचे असमतोल आणि ग्रामीण भागाचे विघटन या समस्यांवर उपाय शोधत असताना स्थानिक ग्रामीण स्थानाच्या भूमिकेवर सखोल आणि अधिक केंद्रित विचार करणे आवश्यक आहे!

प्रास्ताविक

"ग्रामीण" क्षेत्रे परिभाषित करण्याचे अनेक मार्ग आहेत! 1920 च्या दशकात समाजशास्त्राच्या आधारे "ग्रामीण" भागांची विशेषतः संकल्पना मांडण्याची सामान्य कल्पना वापरली गेली असली तरी, सध्याच्या स्पष्टीकरणात्मक चौकटीपैकी अनेक, सरकारी पैशांच्या वितरणासाठी किंवा जनगणना

करण्यासाठी मार्गदर्शन प्रदान करण्यासाठी विकसित झाले! ठिकाणे आणि लोक! या वर्गीकरण प्रणालींचा एक परिणाम म्हणून, "ग्रामीण" या शब्दासोबत जाणाऱ्या पारंपारिक गृहीतके कायम आहेत, जी बहुतेक वेळा निराधार असतात आणि सामान्यतः "ग्रामीण" किंवा "नॉनमेट्रोपॉलिटन" म्हणून एकत्रित केलेल्या भागात अंतर्भूत असलेल्या विविधतेवर विश्वास ठेवतात! "उदाहरणार्थ, शेती हा बहुतांश ग्रामीण अर्थव्यवस्थेचा मुख्य आधार आहे असा सामान्यतः मानला जातो! खरेतर, उत्तर अमेरिकेतील एक पंचमांश पेक्षा कमी ग्रामीण काउंटी आता शेतीवर लक्षणीय आर्थिक अवलंबित्व आहेत आणि 20% नॉनमेट्रो काउंटीज ज्यांचा मुख्य आर्थिक आधार म्हणून शेती आहे त्यामध्ये 10% पेक्षा कमी नॉनमेट्रो लोकसंख्या आहे (डीव्हर्स, 1992)!¹

1950 पासून हे स्पष्ट झाले पाहिजे की महानगरीय वसाहतीची रचना ही शहरी एकत्रिकरणाकडे नेणारी जगाच्या वाढीचे प्रमुख स्वरूप आहे! 1990 च्या दशकात जागतिक लोकसंख्येच्या निव्वळ वाढीपैकी 70 टक्के मेट्रोपॉलिटन क्षेत्रांचा वाटा असेल - दरवर्षी अतिरिक्त 67 दशलक्ष लोक! नैसर्गिक वाढीव्यतिरिक्त, महानगरीय वाढीचे मुख्य इंजिन म्हणजे ग्रामीण ते शहरी स्थलांतर! तथापि, हे लक्षात घेणे महत्त्वाचे आहे की 20 व्या शतकाच्या उत्तरार्धात ग्रामीण-ते-महानगरीय ट्रेन्डने अनेक वेळा दिशा बदलल्या आहेत! असे दिसून येईल की 20 व्या शतकाच्या अखेरीस जगातील बहुतेक ग्रामीण आणि नॉनमेट्रोपॉलिटन भागांमध्ये स्थिरतेऐवजी बदल ही विशिष्ट लोकसंख्याशास्त्रीय आणि आर्थिक परिस्थिती आहे!

युनायटेड नेशन्सचा अहवाल आहे की 1990 मध्ये जगातील 43 टक्के लोकसंख्या शहरी भागात राहत होती; 1960 पासून 34 टक्के वाढ! पुढील काही वर्षांमध्ये (2005), जग एक ऐतिहासिक टप्पा पार करेल: त्याच्या निम्म्याहून अधिक लोकसंख्या -- किंवा तीन अब्जाहून अधिक लोक -- शहरांमध्ये राहतील! शतकाच्या शेवटी, पृथ्वीच्या लोकसंख्येपैकी फक्त 14 टक्के लोक शहरांना घर म्हणतात -- आणि ग्रहावरील फक्त 11 केंद्रांमध्ये दहा लाखांहून अधिक रहिवासी होते! आता किमान एक दशलक्ष लोकसंख्या असलेली 400 शहरे आहेत आणि 10 दशलक्षपेक्षा जास्त लोकसंख्या असलेली 20 मेगासिटी आहेत, त्यापैकी अर्धा डझन 20 दशलक्ष पातळी गाठत आहेत किंवा ओलांडत आहेत! विकसनशील जग अजूनही मुख्य शहरांकडे झुकत असताना, युरोप, उत्तर अमेरिका, रशियन फेडरेशन आणि ऑस्ट्रेलियाचा बराचसा भाग या प्रक्रियेला उलट करत आहे: केंद्रस्थानी रिकामेपणा आणि कडांवर वाढ - किंवा नवीन "एज सिटी" महानगरीय क्षेत्रे! 21व्या शतकाच्या अर्ध्या टप्प्यावर,

¹ अॅलन, जॉन सी! आ ण डॉन डलमन, अगेन्स्ट ऑल ऑइस: रुरल कम्युनिटी इन द इन्फॉर्मेशन एज, बोल्डर: वेस्टव्यू प्रेस, 1994!

जगातील 70 टक्क्यांहून अधिक लोकसंख्या महानगरीय चौकटीत राहतील (जुन्या शहरी भागांपासून 40 - 100 किलोमीटरपर्यंतचे क्षेत्र आता सैलपणे परिभाषित केले आहे)! बहुतेक अधिक विकसित राष्ट्रांमध्ये, विशेषतः उत्तर अमेरिका आणि युरोपमध्ये, शहरी-ग्रामीण वितरण आता 75 - 80 टक्के महानगर ते 20 - 25 टक्के ग्रामीण आहे!²

ग्रामीण भागातील विकासांशिल आणि अविकसित जगामध्ये उपजीविका ही सर्वात व्यापक व्यापक समस्या आहे! जिथे उपजिविकेचे पर्याय अत्यंत मर्यादित आहेत आणि लोकं टंचाई आणि कुपोषणाने रस्ता आहेत! एक शाश्वत उपजीविका एकाच वेळी विकास शाश्वत संसाधन व्यवस्थापन आणि गरीबी निर्मूलनाला संबोधत कोर्स करू शकते! अनेक विद्वान ग्रामीण उपजीविकेची व्याख्या सर्वसमावेशक रीतीने करतात! चेंबर अँड का नवे नुसार ग्रामीण उपजीविका मध्ये क्षमता मालमत्ता आणि जीवन जगण्यासाठी आवश्यक क्रियाकलाप याचा समावेश होतो

शहरीकरणाचे ग्रामीण जीवन मनावर सकारात्मक आणि नकारात्मक असे दोन्ही परिणाम होतात! एकीकडे सुनियोजित आणि व्यवस्थापन शहरी वाढ आणि विकास हे ग्रामीण उपजिविकेसाठी सकारात्मक घटक म्हणून काम करू शकतात जसे की कृषी उत्पादनाची उच्च मागणी विकत विस्तार सेवा मध्ये प्रवेश शैक्षणिक आणि औषधी सुविधा आणि संगीत! बिगर शेती रोजगार दुसरीकडे अनियोजित शहरीकरणाच्या ग्रामीण जीवनावर नकारात्मक परिणाम होतो! जमिनीचा वापर आणि पीक पद्धतीबद्दल कमी होत जाणारी जमीन शेती क्षेत्रातील वाढती बेरोजगारी ज्यामुळे उच्च किंमत अन्नपदार्थ खराब गुणवत्ता आणि पाण्याची कमतरता ग्रामीण शहरी स्थलांतर आणि नैसर्गिक संसाधनाच्या कृषी आणि निवासी वापरा मधील वाढती स्पर्धा शहरीकरणामुळे बेल्ट क्षेत्राच्या प्रसार होतो! सट्टा परिणाम ग्रामीण भागात वाढती गरिबी आणि पर्यावरणीय हा सात होतो! मुंबई महानगर ग्रामीण भागातील सुमारे 34 की मी दो वन जमिनी बांधलेल्या जमीन आत रूपांतरित झाल्याच्या अभ्यास अहवालात नमूद करण्यात आला आहे! एकीकडे आणि दुसरीकडे प्रदेश आणि वर्ग यांच्यात गंभीर पर्यावरणीय आर्थिक आणि सामाजिक असमानता आणली आहे! परिधीय ग्रामीण भारत भागात शहरी आणि ग्रामीण अशा दोन्ही वैशिष्ट्यांचा समावेश आहे आणि अनेक बदल झाले आहेत! बदलला आहे !सामाजिक आर्थिक परिस्थिती आणि विकासाच्या स्थितीतील विसंगती मुले शहरीकरणाच्या दर आणि त्याचा ग्रामीण जीवन मनावर होणारा परिणाम वेगवेगळा आहे! जगाची शहरी लोकसंख्या याच्यावर आहे जी उन्नीसो पचास मध्ये 30 प्रतिशत होती! पर्यंत पोहोचण्याच्या अंदाज आहे शहरीकरणामुळे गेल्या काही दशकांमध्ये ग्रामीण भागातील रहिवाशांमध्ये मोठा बदल जग भरत दिसून आला! उन्नीसो मध्ये प्रत्येक शहरी रहिवाशांसाठी हे ते सात ग्रामीण रहिवासी होते जे एक पेक्षा कमी झाले आहे! 2050 पर्यंत दो ग्रामीण रहिवाशांसाठी तीन शहरी रहिवासी असतील आफ्रिका आणि आशियातील वाढत्या शहरी वाडी मुले दोन हजार ते दोन हजार तीस दरम्यान जगाची

² अलोन्झो, वल्यम! एस्पेन इन्स्टिट्यूट, वाई प्लानेटेशन, मेरीलँड, 1991, लोकसंख्या बदल आ ण ग्रामीण अमेरिकेचे भ वष्य यावर कार्यशाळेत सादर केलेले ग्रामीण आ ण शहरी अमेरिकेचे व्याख्या!

शहरी लोकसंख्या दुप्पट होण्याची अपेक्षा आहे! आशिया आणि लॅटिन अमेरिकेतील अनेक शहराची लोकसंख्या प्रतिवर्षी सुमारे पाच प्रतिशत दराने वाढत आहे उन्नीसो नब्बे मध्ये चीनची शहरी लोकसंख्या राष्ट्रीय एकूण लोकसंख्येच्या 26 प्रतिशत होती आणि ती 2013 मध्ये 51 प्रतिशत झाली यूएसए च्या एकूण लोकसंख्येच्या दुप्पट पुढे 2050 पर्यंत त्याची शहरी लोकसंख्या राष्ट्रीय एकूण लोकसंख्येच्या 70 प्रतिशत असेल!³ चीनमध्ये शहरी विस्तार मुले लागवडीखालील मिनी दशलक्ष हेक्टर येणे झाल्या होत्या! यापेक्षा भारतात शहरी लोकसंख्या 30 प्रतिशत आहे ती सतत वाढत आहे! हा अभ्यास दर्शवतो की शीचान शहर प्रशासन मध्ये शहरी लोकसंख्या एकूण लोकसंख्येच्या पचपन प्रतिशत आहे! हाल आणि फाइफर यांनी दोन हजार वीस पर्यंत जागतिक मेगासिटी ची संख्या 27 असेल आणि यातील निम्म्याहून अधिक वाढ आशियामध्ये होईल अशी! अपेक्षा व्यक्त केली होती! विकसित देशांमध्ये शहरीकरण विकसित देशाच्या तुलनेत खूप वेगाने प्रगती करत आहे! पुढे हे त्या प्रक्रियेसाठी आहे जिथे ग्रामीण भाग बहुतेक आणि कार्यात्मक तर त्या शहरी व्यवस्थेत बदलतात ग्रामीण जीवनातील बदलांचे प्रमुख कारण म्हणजे जलद लोकसंख्या शहरी केंद्रांमधील वाढ आणि बदलते सामाजिक आर्थिक स्वरूप! पूर्व आशियाई देशांतील नागरीकरण थेट परकीय गुंतवणूक स्वस्त मजूर शक्तीची सुलभ उपलब्धता आणि स्वस्त जमिनीच्या किमती सह अनिवासी घराणा च्या घराचा विकास ग्रामीण भागाकडे झपाट्याने वाढत असल्याने शेतजमिनीचे काँक्रीट रचनेत रुपांतर होत आहे आणि अशा प्रकारे ग्रामीण गावाचे शहरी वसाहती म्हणून पूर्ण वर्गीकरण केले जाते! शहरी खेचणे हे ग्रामीण भागातून मानवी स्थलांतराचे प्रमुख कारण आहे आणि यामुळे शहरांमध्ये लोकसंख्या वाढते शहरी विस्तार शहरी जामिनाच्या ग्रामीण शहरी की नाण्यांमध्ये पसरण्यास समर्थन देते आणि अशाप्रकारे ग्रामीण-शहरी परस्पर संवादाला कारणीभूत ठरते!

लोकसंख्या संदर्भ ब्यूरो चे वरिष्ठ धोरण विश्लेषक लोरी एस! अॅशफोर्ड यांच्या मते, ग्रामीण भागातून शहरी स्थलांतरात योगदान देणारा सर्वात सामान्य घटक म्हणजे ग्रामीण भागातील बेरोजगारी होय! ग्रामीण भागात मूलभूत तंत्रज्ञानाची कमतरता देखील स्थलांतर आणि पर्यावरणाच्या न्हासाला प्रोत्साहन देते; यामुळे विकसनशील जगामध्ये अनेक समुदायांमध्ये शेतीयोग्य जमिनीची गंभीर कमतरता निर्माण झाली आहे! शहरांच्या वाढीमुळे आर्थिक प्रगतीला हातभार लावता येत असला तरी, अभ्यासात असे नमूद केले आहे की जेव्हा नागरीकरण "एवढ्या वेगाने घडते तेव्हा समस्या उद्भवतात की त्यामुळे शहरी सरकारांच्या गृहनिर्माण, स्वच्छता, सार्वजनिक सुरक्षा आणि इतर आवश्यक सेवा प्रदान करण्याच्या क्षमतेवर ताण येतो --- आणि जेव्हा तेथे पुरेशा नोकऱ्या नाहीत!"

³ बर्नार्ड, टेड आ ण जोरा यंग, द इकोलॉजी ऑफ ह्योप, न्यू हेवन: न्यू सोसायटी पब्लिशर्स, 1997!

साहित्यातून ग्रामीण जीवनावर प्रकाश टाकण्याची गरज का भासू लागली

सरकार आणि आर्थिक विकास यांच्यातील संबंध 1970 च्या उत्तरार्धात आणि 1980 च्या सुरुवातीच्या काळात बदलू लागले! 1980 च्या सुरुवातीस अनेक कमी विकसित देशांनी मोठ्या प्रमाणावर कर्ज घेतले आणि त्यांचे कर्ज भरण्यास असमर्थ ठरले! 1950 आणि 1960 च्या दशकात तयार करण्यात आलेली भौतिक वनस्पती आणि पायाभूत सुविधा - अनेकदा अपवादात्मकपणे निकृष्ट दर्जाच्या - उच्च पातळीवरील सेवा खर्च निर्माण करतात जे सर्वात विकसित राष्ट्रे देखील सहन करू शकत नाहीत! याचा सर्वाधिक फटका ग्रामीण अर्थव्यवस्थांना आणि प्रादेशिक सेटलमेंट पद्धतींना बसला ज्यामुळे महानगर भागात संसाधनांचा अक्षरशः अव्याहत प्रवाह झाला! अंतिम परिणाम म्हणजे केंद्रीय-नियोजित अर्थव्यवस्थेच्या नाशाची सुरुवात आणि "कठोरतेचे युग" सुरू झाले! एकात्मिक लोकसंख्या आणि विकास नियोजनाची संकल्पना या काटेकोरतेमुळे झालेल्या बदलांच्या प्रकाशात समायोजित करावी लागली!

अनेक नियोजक आणि विकास विश्लेषकांनी तपस्या अंतर्गत विकासाची उद्दिष्टे स्वयं-स्पष्ट आणि गैर-समस्या नसलेली म्हणून मानली, फक्त ती कशी मिळवायची याच्या समस्या आहेत! [नुसबॉम आणि सेन, 1989]! नवीन प्रतिमानाने हे ओळखले की पर्यावरण आणि मानवी वस्ती दोन्ही जेथे खुल्या प्रणाली आहेत आणि स्थानिक आणि राष्ट्रीय सीमांच्या पलीकडे घडणाऱ्या गोष्टींद्वारे नियमन केले जाते - जागतिक अर्थव्यवस्था - आणि नैसर्गिक आणि मानवी असंतुलनामुळे मोठ्या प्रमाणावर प्रभावित होते! थोडक्यात, जगाच्या शहरकेंद्री दृष्टिकोनावर प्रश्नचिन्ह निर्माण केले गेले, विशेषतः ग्रामीण भागाचा उद्देश अन्न, इंधन आणि स्वस्त कामगार पुरवणे हा प्रचलित समज! नवीन प्रतिमान केवळ शहरी-ग्रामीण क्षेत्रांमधील कनेक्टिव्हिटी ओळखत नाही, तर ग्रामीण जीवनाच्या समस्या देखील संबोधित करते! कारण, जोपर्यंत ग्रामीण भागांचे पुनरुज्जीवन होत नाही तोपर्यंत, महानगर केंद्रांनी शेवटी ग्रामीण भागाला मदत करण्यासाठी बचाव निधी आणि संसाधने प्रदान करणे आवश्यक आहे! उपाय म्हणजे ज्याला आपण सामान्यतः आर्थिक विकास म्हणतो! तत्त्वतः, नवीन प्रतिमानामध्ये स्वावलंबी आर्थिक वाढ आणि अस्तित्व आणि नागरिकत्वाच्या आवश्यक गोष्टी प्रदान करण्यासाठी डिझाइन केलेले सामाजिक धोरण आवश्यक आहे! पूर्वीचे नंतरचे इंधन पुरवण्यात मदत करू शकते, परंतु आपण कोणत्याही भ्रमात राहू नये की वाढच मूलभूत गरजा पूर्ण करेल!

विचारला जाणारा सर्वात महत्त्वाचा प्रश्न हा आहे की "ग्रामीण भाग आणि ग्रामीण शहरे कार्यरत आणि जिवंत समुदाय म्हणून टिकाऊ आहेत का?" बर्याच ग्रामीण भागात कायम असल्याचे सिद्ध झाले आहे

- ते टिकून राहिले आहेत, तर महानगरीय प्रसाराच्या पार्श्वभूमीवर अंतर्गत शहर आणि उपनगरी दोन्ही भागात घट झाली आहे! या चिकाटीबद्दल फक्त वाजवी निष्कर्ष काढता येतो तो म्हणजे त्यांची विविधता! एक शतकापूर्वी ग्रामीण अर्थव्यवस्था जवळजवळ पूर्णपणे संसाधने काढणे, शेती (आणि शेतीला आधार सेवा) आणि मासेमारी यावर अवलंबून होती!

आर्थिक विविधता

ज्या ग्रामीण भागात सर्वात अनुकूल वाढ आणि आर्थिक ताकद दिसून येते त्यांची अर्थव्यवस्था मनोरंजन आणि पर्यटनावर आधारित आहे! संपूर्ण उत्तर आणि दक्षिण अमेरिका, पश्चिम युरोप, ऑस्ट्रेलिया आणि न्यूझीलंडमध्ये नैसर्गिक वातावरणाचे आकर्षण आणि पर्यटन (स्थान आणि ऐतिहासिकता) हे त्यांच्या अर्थव्यवस्थेचे महत्त्वपूर्ण भाग आहेत! सुविधांच्या शोषणाभोवती बांधलेले फर्म आणि उद्योग अपवादात्मकपणे मजबूत वाढ दर्शवतात आणि नवीन नोकऱ्या प्रदान करण्यात जागतिक आघाडीवर आहेत!

ग्रामीण अर्थव्यवस्था पर्यटन आणि सुविधांभोवती बांधलेली आहे का? या प्रश्नावर विचार निश्चितपणे मिश्रित आणि सामान्यतः नकारात्मक आहे! पर्यटन हा एका ना कोणत्या स्वरूपात जगातील दुसरा सर्वात मोठा उद्योग आहे! एकूणच, ही क्रिया पैशाच्या रूपात संपत्तीची खाण करते आणि काढते आणि महानगरीय भागात जिथे कॉर्पोरेशन आणि ट्रस्ट राहतात तिथे अंतिम संसाधने निर्यात करते! पर्यटन हे संपत्ती आणि वाढत्या संपन्नतेवर अवलंबून आहे - जगातील गरिबांच्या आवाक्यातला हा उपक्रम नाही! अशाप्रकारे, घटनांचे एक बंद चक्र आहे ज्याद्वारे पर्यटन आणि सुविधांवर आधारित अर्थव्यवस्था सतत वाढत्या समृद्धीची मागणी करतात आणि समृद्धी स्वतः महानगरीय भागात स्थलांतराशी संबंधित आहे! पर्यटन आणि सुविधा नोकऱ्या हे जगातील सर्वात कमी पगार देणाऱ्या सेवा उद्योगांपैकी आहेत - किंवा ज्याला बहुतेक देशांमध्ये किमान किंवा निर्वाह वेतन म्हटले जाते! स्थानिक उद्योगांना सेवा देणार्या कंपन्या श्रमप्रधान आहेत आणि प्रवासी लोकांसाठी अन्न सेवा, निवास आणि निवास, माहिती सहाय्य, देखभाल आणि सेवा विक्री या क्षेत्रात रोजगाराच्या आसपास तयार केले जातात! बहुतेक पर्यटन हंगामी असल्याने, उद्योग तेजी आणि बस्ट सीझनवर आधारित उच्च स्थलांतर दरांवर अवलंबून असतो ज्यामुळे स्वस्त मजुरांची मागणी होते! खराब हंगामी हवामान, नफा घेणे आणि इंधनासाठी वाढणारी किंमत या दोन्हीमुळे वाढलेला वाहतूक खर्च यासारख्या घटकांमुळे स्थानिक अर्थव्यवस्था अल्पावधीतच डळमळीत होऊ शकते - ज्यामुळे कोणत्याही उद्योगात सर्वाधिक बेरोजगारी दर वाढू शकतात!

शेवटी, पर्यटन आणि सुविधांवर आधारित स्थानिक भागात पर्यटनाच्या पैशांचा बाजारपेठेतील हिस्सा मिळवण्यासाठी अधिक संधी निर्माण करून भेटींच्या हंगामाचा वेरक्ता वेहसद्दे वेहदा विस्सा विस्सा मिळवण्यासाठी अधिक संधी निर्माण 1980 पासून पाश्चात्य जगातील सर्वात लोकप्रिय पद्धती म्हणजे गेमिंग किंवा जुगार खेळणे, संमेलने / मीटिंग्ज आणि एकापेक्षा जास्त वापर करमणूक (गोल्फिंग, थीम पार्क आणि तत्सम सुविधा) ! आर्थिक विविधतेला पूरक म्हणून गेमिंग / जुगार खेळण्यावरील वाद जगभरात चर्चेत आहेत! याची पर्वा न करता, त्याने परताव्याचे अभूतपूर्व दर प्राप्त केले आहेत आणि आता मोठ्या प्रमाणावर उद्योग विकसित होत असल्याने ते संपृक्ततेपर्यंत पोहोचत असल्याचे दिसते! उद्योग कर्मचार्यांना दिले दाणारे वेतन आणि पगाराचे उत्पन्न ग्रामीण भागात सर्वाधिक आहे⁴

संसाधनांचा अभाव

ग्रामीण निवासस्थानांच्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी मूलभूत संसाधनांचा अभाव हे समुदायाची ओळख आणि बांधिलकी टिकवून ठेवण्यास आणि टिकवून ठेवण्यास समुदायाच्या अक्षमतेचा एक प्रमुख घटक म्हणून वारंवार दर्शविला जातो! संसाधनांचा अर्थ आर्थिक (साहित्य) आणि मानवी असा दोन्ही अर्थ समजला जातो आणि म्हणूनच बहुतेक नियोजन उपायांमध्ये संसाधन क्षमता वाढवण्यासाठी डिझाइन केलेल्या धोरणांचा द्वि-पक्षीय संच वापरला जातो!

ग्रामीण भागात भौतिक संसाधने पुनर्निर्देशित करण्याचे प्रयत्न संपूर्ण 20 व्या शतकात चालू आहेत आणि शहरी भागांना लक्षित केलेले बरेच कार्यक्रम आहेत! जगभरात, प्रमुख प्रयत्नांमध्ये शिक्षण (विस्तार), शेतमाला आणि किमतीत सहाय्य, थेट अनुदान, महसूल वाटणी, नवीन शहरे आणि आरोग्य सेवा यासारख्या विस्तृत कार्यक्रमांचा समावेश होतो - उल्लेखित परंतु काही! या कार्यक्रमांच्या परिणामकारकतेचे कोणतेही सर्वसमावेशक मूल्यमापन अस्तित्वात नाही, परंतु ग्रामीण विकासासाठी ट्रिलियन डॉलर्स ओतल्याने आपल्या देशांच्या बिगर-महानगरीय क्षेत्रांच्या आकारात काही फरक पडलेला नाही, असे काही लोक म्हणतील!

अनेक ग्रामीण समाजशास्त्रज्ञांचा असा युक्तिवाद आहे की संसाधनांची कमतरता, तपस्याची गरज आणि अस्तित्वात असलेल्या मालमत्तेसाठी एकाच वेळी होणारी प्रशंसा यामुळे जगाच्या गैर-महानगरीय भागात प्रचलित असलेल्या समुदाय आणि टिकाऊपणाचे अद्वितीय मिश्रण तयार होते! दुसरीकडे, असा युक्तिवाद देखील मोठ्या प्रमाणावर केला जातो की हे मदतीसाठी इतरांवर लहान

⁴ कॉपॅक, पी! एम! (एड) उद्योजक आ ण शाश्वत ग्रामीण समुदाय, माउंट अँ लसन युनिव्हर्सिटी प्रेस 1990!

समुदायांचे अवलंबित्व आहे ज्यामुळे एक मर्यादित दृष्टीकोन किंवा समुदाय दृष्टी आणि भविष्यात स्पष्टपणे व्यक्त केलेला मार्ग तयार होतो! दृष्टीकोनाचे कोणतेही मिश्रण असले तरी, हे विपुलपणे स्पष्ट आहे की संसाधनांची विनंती लहान समुदायांच्या जीवनात सर्व-उपभोग करणारा घटक आहे!

स्थानिक आर्थिक विकासाचे बरेचसे साहित्य शाश्वत ग्रामीण भागाचा एक मार्ग म्हणून नवीन ग्रामीण उद्योगारी डासाहावावा, द्योगारेरी 9, ग्रामीण उद्योगारेरहावाच्या 9! एक महत्त्वाचा, ग्रामीण भाग मिळविण्याची गुरुकिल्ली म्हणजे रोजगाराच्या संधी आणि दर्जेदार रोजगार! जरी ग्रामीण अर्थव्यवस्थेचा सर्वात वेगाने वाढणारा घटक म्हणून नवीन सेवा उपक्रमांच्या मागे आहेत, तरीही म तथापि, अल्पसंख्याक ग्रामीण संशोधक सकारात्मक ग्रामीण विकासाऐवजी संकटाचे लक्षण म्हणून, विशेषतः वितादेशिंशे

तांबुनन [99 1 5] आणि इतरांचा असा युक्तिवाद आहे की दोन भिन्न परिस्थिती आहेत ज्या अंतर्गत ग्रामीण मजूर पारंपारिक शेती, मासेमारी, वनीकरण आणि उत्खनन व्यवसायातून बदलू शकतात: (अ) जेव्हा मजूर शेतीतून बाहेर काढला जातो किंवा "आकर्षित" होतो तेव्हा चांगल्या बिगरशेतीमध्ये संधी ; किंवा, (2) जेव्हा मजुरांना "ढकलले" जाते किंवा तुलनेने वार्डट (सीमांत व्यवसाय) मध्ये रोजगाराच्या संधी नाकारून शेतीतून बाहेर काढले जाते ज्यांची क्षमता मोठ्या प्रमाणात शोषून घेण्याची क्षमता अत्यंत कमी आणि संभाव्यतः घटत्या उत्पन्नाच्या खर्चावर प्राप्त होते! प्रथम प्रकारचे (आकर्षित) सामान्यतः अधिक किंवा कमी स्थिर आधारावर चालवले जातात, ज्यामध्ये भाड्याने घेतलेल्या मजुरांचा वापर करून आणि काही प्रमाणात तांत्रिक अत्याधुनिकता वापरून अधिशेष निर्मिती आणि वाढीचे व्यावसायिक लक्ष्य असते! हे दुसऱ्या प्रकारच्या च्या विरुद्ध आहे जे बहुतेक वेळा हंगामी असतात, जे मुख्यतः स्थानिक बाजारपेठेसाठी प्राथमिक तंत्रज्ञानाचा वापर करून, विनावेतन कौटुंबिक मजुरांच्या मदतीने चालवले जातात!

शाश्वततेविरुद्धचा युक्तिवाद आणि एकूण नियोजन उपाय असा आहे की दुसऱ्या प्रकारच्या ची उपस्थिती या प्रितीतील दर्ेशी प्रतीतील दुसर काही संशोधकांनी नोंदवले आहे की, दुसऱ्या प्रकारच्या ची उपस्थिती केवळ त्यांच्या श्रम तीव्रतेच्या आधारावर न्याय्य ठरवली जाऊ शकते उत्पादकता किंवा उत्पन्नाच्या नफ्यावर नाही!

या संपूर्ण शतकात जगभरातील स्थलांतर प्रवाह ओळखण्यायोग्य पॅटर्नचे अनुसरण करतात: या लोकसंख्येचा प्रवाह विविधता, जटिलता आणि बदलांद्वारे चिन्हांकित केला जातो ज्यामुळे अनेक

लहाग्मी लहाम्मेन, पंगितीत चिन्हा तो अशाप्रकारे, लोकसंख्या उलथापालथ (प्रति शहरीकरण) हे शाश्वत, जिवंत ग्रामीण भागाचे वैशिष्ट्य बनले आनले!

जागतिक स्तरावर, अलीकडच्या साहित्यात प्रति-शहरवादाचे मूल्यांकन जगभरात मोठ्या प्रमाणावर होत आहे - कॉपॅक एट अल!, 1989; लेसिंगर, 1991! तरे तर, शहरी लोकसंख्येच्या विखुरल्याचा पुरावा मजबूत आहे तर ग्रामीण पुनरुज्जीवनाचा पुरावा कमकुवत आहे! नमूद केल्याप्रमाणे, या घटनेची कारणे वैविध्यपूर्ण आणि गुंतागुंतीची आहेत, ति तात्पुरत्या कामगार स्थलांतर

प्रथम, हे समजून घेणे महत्त्वाचे आहे की आज जगातील प्रमुख वाढीचे स्वरूप - महानगर - मध्ये लक्ते लक्आहणी! महानगराच्या 65 ते 120 किलोमीटरच्या परिसरात असलेले पारंपारिक ग्रामीण समुदाय लोकसंख्येच्या आकारमानात आणि आर्थिक विविधतेमध्ये विस्तार करण्याची प्रबळ प्रवृत्ती दर्शवतात! आजूबाजूच्या किनार्यावर प्रभाव टाकणारा हा मोठा क्षेत्रफळ, ज्याला कधीकधी पेन्टुर्बिया किंवा घटक आर्थिक क्षेत्र म्हणतात, शहरी एकत्रीकरण होण्यापूर्वी मोठ्या शहरी केंद्रांच्या अवकाशीय विकासाची अंतिम लाट शक्य आहे! या बदलाशी संबंधित शक्ती अनेक आहेत, परंतु अंदाज लावता येण्याजोग्या आहेत! यू.एस! ग्रोथ रिंगमधील बहुतेक सर्वच समुदायांचे - ग्रामीण किंवा लहान शहर आणि त्यापेक्षा कमी) म्हणून वर्गीकरण केल्यामुळे, लोकसंख्याशास्त्रज्ञ नवीन ग्रामीण वाढ आणि प्रति-शहरवादाचा अहवाल देतात हे आश्चर्यकारक नाही!⁵

या संपूर्ण शतकात जगभरातील स्थलांतर प्रवाह ओळखण्यायोग्य पॅटर्नचे अनुसरण करतात: या लोकसंख्येचा प्रवाह विविधता, जटिलता आणि बदलांद्वारे चिन्हांकित केला जातो ज्यामुळे अनेक लहाग्मी लहाम्मेन, पंगितीत चिन्हा तो अशाप्रकारे, लोकसंख्या उलथापालथ (प्रति शहरीकरण) हे शाश्वत, जिवंत ग्रामीण भागाचे वैशिष्ट्य बनले आनले!⁶

जागतिक स्तरावर, अलीकडच्या साहित्यात प्रति-शहरवादाचे मूल्यांकन जगभरात मोठ्या प्रमाणावर होत आहे - कॉपॅक एट अल!, 1989; लेसिंगर, 1991! तरे तर, शहरी लोकसंख्येच्या विखुरल्याचा पुरावा मजबूत आहे तर ग्रामीण पुनरुज्जीवनाचा पुरावा कमकुवत आहे! नमूद केल्याप्रमाणे, या घटनेची कारणे वैविध्यपूर्ण आणि गुंतागुंतीची आहेत, ति तात्पुरत्या कामगार स्थलांतर

⁵ थओबोल्ड, पॉल! टी चंग द कॉमन्स, कोलोरॅडो: वेस्टव्यू प्रेस, 1997!

टॉफ्लर, एल्विन ई!, द थर्ड वेव्ह, एनवाय प्रीजर: 1985!

⁶ ग्रामीण म्हणजे काय? पॉ लसी स्टडीज जर्नल 20(2): 184-189, 1992!

इकॉनॉमिक रिसर्च सर्व्हिस, यू.एस।।।।। एबुलेटिन #31: उत्तर अमेरिकन काउंटीजचे आर्थिक अवलंबित्व वर्गीकरण

प्रथम, हे समजून घेणे महत्त्वाचे आहे की आज जगातील प्रमुख वाढीचे स्वरूप - महानगर - मध्ये लक्ते लक्आहणी! महानगराच्या 65 ते 120 किलोमीटरच्या परिसरात असलेले पारंपारिक ग्रामीण समुदाय लोकसंख्येच्या आकारमानात आणि आर्थिक विविधतेमध्ये विस्तार करण्याची प्रबळ प्रवृत्ती दर्शवतात! आजूबाजूच्या किनार्यावर प्रभाव टाकणारा हा मोठा क्षेत्रफळ, ज्याला कधीकधी पेन्टुर्बिया किंवा घटक आर्थिक क्षेत्र म्हणतात, शहरी एकत्रीकरण होण्यापूर्वी मोठ्या शहरी केंद्रांच्या अवकाशीय विकासाची अंतिम लाट शक्य आहे! या बदलाशी संबंधित शक्ती अनेक आहेत, परंतु अंदाज लावता येण्याजोग्या आहेत! यूएस! ग्रोथ रिंगमधील बहुतेक सर्वच समुदायांचे - ग्रामीण किंवा लहान शहर आणि त्यापेक्षा कमी) म्हणून वर्गीकरण केल्यामुळे, लोकसंख्याशास्त्रज्ञ नवीन ग्रामीण वाढ आणि प्रति-शहरवादाचा अहवाल देतात हे आश्चर्यकारक नाही!

दुसरे, सर्वच दुर्गम ग्रामीण भागात लोकसंख्येचा अनुभव आलेला नाही! विक विकसित देशांमधील संपूर्ण 25 - 30 टक्के समुदायांनी अहवाल दिला आहे की गेल्या 30 वर्षांत लहांसी शोवरा ल पुन्हा, या वाढीशी संबंधित घटक जटिल आहेत, परंतु अनेक प्रमुख कारणांभोवती केंद्रस्थानी आहेत असे! मोठ्या वाहतूक दुव्यांजवळील स्थानाप्रमाणेच तृतीयक (विद्यापीठ) शिक्षण प्रणालीची उपस्थिती महत्त्वाचे! तथापि, किमान उत्तर अमेरिका आणि पश्चिम युरोपमधील मुख्य घटक म्हणजे जीवनशैली, पर्यटन, करमणूक, वृद्ध सेवानिवृत्ती आणि जमीन गुंतवणुकीच्या संधींना आकर्षित करणारी सुविधा संपन्न क्षेत्रे आहेत!

निष्कर्ष

चर्चा करण्यासाठी अंतिम घटक, कारण ते दूरस्थतेच्या खर्चावर परिणाम करते, नोकरी कौशल्ये/प्रशिक्षण आहे! जागतिक जगामध्ये कोणताही समाज किंवा सामाजिक क्षेत्र आपली शैक्षणिक आणि विकास संसाधने केवळ महानगरांमध्ये केंद्रित करू शकत नाही! तरीही, शैक्षणिक संसाधनांचे विकेंद्रीकरण आणि विकास हे कोणत्याही राष्ट्राच्या मोठ्या खर्चाच्या यादीत अपवादात्मकरीत्या उच्च स्थानावर आहे ज्यांना अधिक टिकाऊपणा आणि चैतन्य मिळण्याची इच्छा आहे! सार्वजनिक आणि खाजगी दोन्ही प्रणालींनी या शतकात शिक्षण, नोकऱ्या कौशल्ये आणि सामान्य प्रशिक्षण दुर्गम भागात पोहोचवण्यासाठी प्रतिसाद दिला आहे - दोन्ही ठिकाणी आणि प्रादेशिक केंद्रांद्वारे बाहेरील समुदायांशी समन्वय साधला आहे! परंतु, असे दिसून येईल की, स्थानिक स्व-मदत आणि क्षमता निर्माण कार्यक्रमांसह, या महत्त्वपूर्ण सेवांचे वितरण सध्याच्या निधी आणि तंत्रज्ञानाच्या अंतर्गत जास्तीत जास्त प्रयत्नांपर्यंत पोहोचत आहे! ग्रामीण भागावर दूरसंचाराचा खरा, मोठ्या प्रमाणावर परिणाम भविष्यात काही अंतरावर आहे; काहीजण म्हणतील की 2030 आणि 2050 या कालावधीत जागतिक वायरलेस हा व्यवसाय करण्याचा खरोखर विश्वासार्ह आणि एकात्मिक स्त्रोत आहे! आताही 1997

मध्ये, इंटरनेटद्वारे डिजिटल संप्रेषणे ग्रामीण आणि मेट्रो स्थानांमधील काही निवडक बाजार संबंध सुधारत आहेत! निःसंशयपणे, दूरसंचाराचा दोन अधिलिखित घटकांवर लक्षणीय परिणाम होईल जे गैर-महानगरीय कामगिरीवर परिणाम करतात: दुर्गमता आणि कामगार पूल!

संदर्भ

1. इंगोले, कृष्णा (संपा), ग्रामीण साहित्य आणि वास्तव (डॉ. द. ता. भोसले गौरव ग्रंथ), स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे, २०११.
2. कदम, महेंद्र ; जाधव, वामन व सहलेखक (संपा), माती आणि संस्कृती (प्रा. द. ता. भोसले साहित्य समीक्षा), बळीवंश प्रकाशन, नांदेड, २०१३.
3. मराठी: मराठीला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळावा यासाठी कोलाहल वाढला | मुंबई बातम्या - टाइम्स ऑफ इंडिया ".
4. द कोटिडियन रिव्होल्यूशन: व्हर्नाक्युलरायझेशन, रिलिजन आणि भारतातील प्रीमॉडर्न सार्वजनिक क्षेत्र. कोलंबिया युनिव्हर्सिटी प्रेस. ख्रिश्चन ली नोव्हेट्झके (2016). द कोटिडियन रिव्होल्यूशन: व्हर्नाक्युलरायझेशन, रिलिजन आणि भारतातील प्रीमॉडर्न सार्वजनिक क्षेत्र. कोलंबिया युनिव्हर्सिटी प्रेस.
5. इंगोले, कृष्णा (संपा), ग्रामीण साहित्य आणि वास्तव (डॉ. द. ता. भोसले गौरव ग्रंथ), स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे, २०११.
6. कदम, महेंद्र ; जाधव, वामन व सहलेखक (संपा), माती आणि संस्कृती (प्रा. द. ता. भोसले साहित्य समीक्षा), बळीवंश प्रकाशन, नांदेड, २०१३.